Німецька консультативна група з питань економіки при Уряді України

проф. Лутц Хоффманн Німецький Інститут економічних досліджень, Берлін		д-р Лоренц Шомерус, Статс-секретарь у відставці Федеральне Міністерство економіки і технологій, Берлін
Консультативна група у Києві	д-р Фолькхарт Вінценц	Інститут Східної Європи Мюнхен
	проф. Штефан фон Крамон-Т.	Університет м. Геттінген, Інститут аграрної економіки
	Герхард Краузе	Deutsche Bank Research, Франкфурт
	Феліцітас Мьоллерс	Deutsche Bank Research, Франкфурт
	д-р Петра Опітц	Німецький Інститут економічних досліджень, Берлін
	д-р Ульріх Тіссен	Німецький Інститут економічних досліджень, Берлін
	д-р Крістіан фон Хіршхаузен	Німецький Інститут економічних досліджень, Берлін
	Людвіг Штріве	Університет м. Геттінген, Інститут аграрної економіки

Бюро: 01021, Київ, вул. Інститутська, 17/5, кв. 2
Тел./факс 0038 044 293 74 36, 0038 044 291 40 50, Email: germanad@public.ua.net

O1

Зауваження

стосовно проекту указу Президента України "Про забезпечення формування та функціонування аграрних ринків"

В проекті указу піднімається багато дуже важливих питань, пов'язаних з розвитком ринків сільськогосподарської продукції в Україні та чинниками, що заважають розвитку цих ринків останніми роками. Розвиток товарних бірж сільськогосподарської продукції, а також оптових та роздрібних ринкових структур для торгівлі харчовими продуктами, модернізація ринкових інформаційних систем та мереж статистичної звітності, а також поліпшення освіти у сфері економіки сільського господарства та маркетингу - усі ці питання є ключовими пріоритетними завданнями. Те, що в указі поставлено ці питання, само по собі є надзвичайно позитивним зрушенням.

В проекті указу визначено багато важливих заходів, що потребують подальшої конкретизації та якнайшвидшої реалізації. Надзвичайно важливе значення мають положення статті 3, в яких обумовлено, що держава займатиметься закупками сільськогосподарської продукції лише на конкурентних засадах, а це вимагає невтручання в діяльність комерційних структур та заборони обмежень на переміщення сільськогосподарської продукції. Останніми місяцями Група німецьких консультантів неодноразово наголошувала на тому, що жнива, які зараз наближаються, стануть чимось на зразок лакмусового папірця. Якщо,

незважаючи на обіцянки цього не робити, державні структури на центральному й регіональному рівнях продовжуватимуть цієї осені втручатися в питання збуту урожаю зерна, то тоді довіра до сільськогосподарської політики України, якій вже й так завдано багато шкоди, зазнає суворого й, можливо, останнього нищівного удару в очах національних та зарубіжних учасників комерційної діяльності. З іншого боку, якщо наступний урожай можна буде вільно збувати без будь-якого державного втручання, то учасники комерційної діяльності матимуть конкретні докази того, що у сільськогосподарській політиці України відбуваються серйозні зміни. В результаті цього збільшаться масштаби комерційної діяльності і таким чином поліпшиться база для осінніх та весняно-польових робіт в 2000-му та в 2001-му роках. Ось чому такі положення проекту указу мають суворо й неухильно запроваджуватися на практиці.

Водночас ми занепокоєні тим, що в указі не повністю відображено розуміння тієї ролі, яку має відігравати державна політика в галузі сільського господарства за умов ринкової економіки, та ті обмеження, через які не слід переступати. В більшості країн з ринковою економікою держава займається збором та розповсюдженням інформації ринкового характеру[1] та організацією системи середньої спеціалізованої та вищої освіти. Проте в умовах ринкової економіки держава не несе відповідальності за створення мережі баз та сховищ для зберігання сільськогосподарської продукції, кредитних спілок та кооперативів по наданню сервісних послуг. Вона також не несе відповідальності за створення мережі роздрібних пунктів торгівлі сільськогосподарською продукцією, зокрема торгових центрів, тощо.

Немає переконливих підстав на користь втручання держави у ці види діяльності. Так, наприклад, постачальники матеріально-технічних ресурсів, необхідних для потреб сільськогосподарського виробництва, створюють різні дистрибуторські структури. Деякі з них бажають мати присутність в кожному регіоні, маючи там своїх представників з питань реалізації продукції та центри постачання, інші віддають перевагу більш централізованій структурі дистрибуції, коли центри

[1] Зверніть увагу, однак, на те, що "створення в рамках Міністерства аграрної політики системи моніторингу, аналізу та прогнозування розвитку аграрного ринку, а також збору та розповсюдження інформації про рівень цін на сільськогосподарську продукцію… "не означає, що виконання цих завдань є виключно сферою даного міністерства. Приватним фірмам також слід дозволити вступати в конкуренцію з питань збору, аналізу та розповсюдження інформації про стан справ на ринку сільськогосподарської продукції. З деяких питань (наприклад, аналіз та

постачання знаходяться в окремих ключових регіонах. Деякі мережі магазинів роздрібної торгівлі продуктами харчування бажають бути присутніми лише на місцевому рівні, тоді як інші можуть віддати перевагу створенню менш регламентованих мереж великих магазинів. Це чисто комерційні рішення, які приймаються фірмами на основі вироблених ними стратегічних підходів, оцінок ринку та наявних ресурсів. Держава не повинна змушувати фірми вдаватися до тих чи інших структур. Так, зокрема, те положення указу, в якому міститься заклик до створення "в кожному районі торгових домів та магазинів роздрібної торгівлі при підприємствах…, що виробляють міндобрива, засоби захисту рослин, паливо та мастила… тощо" є несумісним з розвитком ринкової економіки. Таке положення розглядатиметься фірмами як загроза їхній свободі в плані прийняття комерційних рішень. Багато постачальників виробничих ресурсів та матеріалів, можливо, не захочуть мати присутність в кожному регіоні України. Залежно від того, якими методами впроваджуватиметься в життя це положення, може зменшуватися, а не збільшуватися діяльність постачальників матеріально-технічних ресурсів в сільськогосподарський сектор України.

В цьому відношенні особливо важливо вказати на те, що ринки сільськогосподарської продукції швидко міняються. В країнах Північної Америки та Західної Європи розвиток торгівлі через систему інтернет та електронні засоби зв'язку вже викликав великі зміни в структурі постачання сільськогосподарського виробництва виробничими ресурсами та матеріалами та в структурі збуту продукції. Цілком імовірно, що підходить до кінця та епоха, коли заготівельник сільськогосподарської продукції міг роз'їжджати від колгоспу до колгоспу. Селяни все частіше самі збирають необхідну їм інформацію, роблять замовлення на неї та отримують поради в безперервному режимі "он-лайн". І ніхто, навіть найдосвідченіші експерти, не знає, до чого доведе нас такий шлях. Але як би там не було, Україна, маючи порівняно невелику кількість великих виробників сільськогосподарської продукції, мабуть, ідеально підходить для прийняття на озброєння сучасних інформаційних та дистрибуторських технологій. Ми рекомендуємо урядові не намагатися штучними методами нав'язувати ті чи інші структури

розповсюдження інформації) приватні фірми можуть виявитися значно більш гнучкими та прибутковими ніж державна бюрократична машина.

сільськогосподарським ринкам в Україні, а, навпаки, обрати такий підхід, який створюватиме можливості для розвитку сучасних структур.

Важливо також погодитися з тим, що відсутність на сьогоднішній день зрушень на оптових ринках сільськогосподарських бірж в Україні пояснюється не стільки відсутністю штучно нав'язуваних державою структур та браком допомоги з боку держави, а скоріше надмірним державним втручанням. Не слід марно сподіватися на те, що господарства добровільно перейдуть до здійснення прозорих грошових операцій, доки існуватиме Картотека, яка передбачає, що кошти на банківських рахунках є предметом арешту. Крім того, нерозумно сподіватися на те, що створення кредитних спілок в сільській місцевості шляхом видання указів, начебто, збільшить обсяги кредитування господарств в Україні. Господарства не отримують кредитів не через те, що вони не є прибутковими (причиною неприбутковості господарств, головним чином, є державне втручання, зокрема, встановлення податку на експорт насіння соняшника, та заборона на експорт зерна за межі областей і його конфіскація, що регулярно має місце останніми роками). Кредити не надходять через те, що навіть ті господарства, що є прибутковими, часто не сплачують свої борги (це відбувається через низький рівень моралі в плані сплати боргів, до чого, по суті, заохочувало регулярне списання боргів з боку держави в минулому, а також мораторій на запровадження процедури банкрутства в сільськогосподарському секторі, в зв'язку з чим у кредиторів майже не залишається засобів виховання серйозного й відповідального ставлення до сплати боргів господарствами). Таким чином, необхідно закликати до здійснення таких кроків, які усунуть спричинені політикою перепони на шляху розвитку сільського господарства та сільськогосподарських ринків, а не до тих кроків, які штучними методами намагаються створити інфраструктуру ринку, незважаючи на подальше існування політичних перешкод. Сільськогосподарський потенціал України є таким, що вітчизняні та закордонні комерційні структури швидко відреагують на реальні й ефективні кроки з боку уряду, якщо ці кроки будуть спрямовані на дерегулювання та лібералізацію сільськогосподарських ринків.

Положення 4-го Розділу стосовно програм розвитку вищої та середньої агарної освіти є одним із найважливіших положень цього указу. Оскільки сучасні економіки все більш базуються на знаннях і все менш покладаються на

ресурси, то потенційна цінність інвестицій в людський капітал стрімко зростає. Для такої країни як Україна, з її велетенським сільськогосподарським потенціалом, існуючі в ній потужності в сфері економічних досліджень аграрних проблем, аналізу та освіти є тривожно мізерними. Це положення 4-го Розділу указу може мати далекосяжні наслідки. Перш за все слід визнати, що багато викладачів та професорів, що працюють в системі аграрної освіти в Україні, не підготовлені для проведення дослідницьких робіт та забезпечення учбового процесу й підготовки спеціалістів в сфері економіки сільського господарства та збуту сільськогосподарської продукції в умовах ринкової економіки. Урядові України було б бажаним розробляти саме такі програми, які б створювали для молодих дослідників та викладачів можливості отримувати освіту за кордоном, щоб потім повертатися до України та займати високі й відповідальні посади. Це означає, що для молодих, добре підготовлених в фаховому відношенні українців повинні існувати можливості для того, щоб обходити стороною заскорузлі навчально-дослідницькі установи. Якщо молоді викладачі та дослідники, що мають сучасну підготовку, не побачать для себе ніяких інших перспектив для професійної кар'єри, окрім перспективи служити під керівництвом старшого за віком начальства, з низьким рівнем кваліфікації, то тоді вони облишать викладацьку й дослідницьку роботу в Україні й виїдуть за кордон чи перейдуть на роботу до приватного сектора. З метою поліпшення якості освіти у сфері економіки сільського господарства та сільськогосподарського маркетингу, уряд України повинен створити нові, високооплачувані посади для викладачів, вчених та професорів, яким вчасно й справно має сплачуватися заробітна платня.

Ш. ф. К.-Т., липень 2000 р.